

Posudek oponenta

Název práce: **Kniha a její literární text jako estetické objekty: Literární dílo v klasické a elektronické verzi**

Autorka: **Zuzana Slouková**

Bakalářská práce Zuzany má velice zajímavé téma, zkoumání vztahu mezi knihou, literárním dílem a jim příslušnými estetickými objekty a proměny těchto vztahů mezi tištěnou knihou a knihou elektronickou. Zpracování tohoto komplexního tématu je však nejen zajímavé, ale i značně obtížné, protože vyžaduje velice důsledné pojmové rozlišení mezi různými typy objektů se kterými se v rámci literárního díla a knihy setkáváme a následné vyvození jejich vztahů. To se Zuzaně Sloukové podle mého názoru nepovedlo.

Bakalářská práce je na první pohled zřetelně a logicky členěna. První kapitola je věnována procesu čtení a roli čtenáře, druhá povaze knihy jako artefaktu a třetí, završující kapitola se snaží představit hlavní rozdíly mezi čtením tištěné a elektronické knihy.

Hned v první kapitole bych očekával vymezení přístupu, skrze který bude autorka uskutečňovat jednotlivá rozlišení, která následně vyústí ve finální komparaci. Místo toho nám je zde nastíněna krátká historie reflexí procesu čtení od Platóna po Umberta Eca. Zvolený přístup vede k nutným zploštěním koncepcí, o nichž autorka pojednává. S Aristotelem se například vyrovnává ve třech větech, když tvrdí (s. 11): „Aristotelés (384–322 př. Kr.) působení uměleckého díla zohledňuje převážně z psychologického hlediska. Při vnímání umění (zejm. tragédie, hudba) jde přednostně o očištění od nahromaděných emocí – katarzi.“ Jak toto tvrzení souvisí se zvoleným tématem? Opravdu je pro Aristotela vzhledem k umění klíčové psychologické hledisko? Dá se katarze opravdu jednoduše interpretovat jako „očištění od nahromaděných emocí“?

S podobnými zjednodušeními se setkáváme téměř u každého autora, kterému je věnována pozornost. Příčinou je patrně to, že autorka nekriticky čerpá ze studie Jiřího Trávnička *Koncept čtenáře a čtení - nejkratší možné dějiny*. Autorka od Trávnička přejala téměř beze změny výběr a sled autorů, i témata, kterým se věnuje. Některé autory dokonce cituje pouze přes Trávničkovu studii, bez odkazu k primárním pramenům (např. Sv. Augustin). Na některých místech je Trávničkův text, který je sám o sobě velice stručný, zredukován až k nesrozumitelnosti. Na straně 26 například autorka tvrdí:

„Ačkoliv Kostnická škola a škola Buffalská nesdílejí zcela totožná stanoviska, jisté spojitosti je možné nalézt. Představitelé obou škol se shodují v tvrzení, že význam nesídlí v textu, nýbrž spočívá v jeho konstituci, na níž se podílí čtenář. Zároveň Jausse i Holland pracují s očekáváním; empirické a potencionální se přece jen potkávají.“

To, proč autorka dospěla k tezi o potkávání potenciálního a empirického pochopí pravděpodobně pouze čtenář, který si přečte původní Trávničkův text. Ten zde píše:

„Jaké poznání plyne z této konfrontace německého a amerického přístupu, kontinentálního teoretizování a anglosaského psycho-pragmatismu, Kostnice a Buffala? Společné je přesvědčení, že význam nesídlí v textu. Současně je tu vidět i jistá zdrženlivost před tím, aby byl čtenář ponechán pouze ve sféře psychiky. To by byla cesta k neřízené svévůli. Jak Jauss, tak Holland pracují s očekáváním. Pojímá-li se čtenář jako pouze potenciální, uzavírá se víceméně do struktury textu. Pojímá-li se - na druhé straně - jako čistě empirický, ztrácí se vazba na text. Zdá se, že to nejpodnětější, co si lze z této diskuze, přímé i nepřímé, odnést, je zjištění, že potenciální (strukturní) a empirické (aktuální) se přece jen - nějak - potřebují.“ (Trávniček, Jiří: Koncept čtenáře a čtení - nejkratší možné dějiny. In: Manguel, Alberto: *Dějiny čtení*. Brno: Host, 2007, s. 420.)

Podobných příkladů bychom mohli nalézt opět celou řadu. Autorka například na s. 14 spolu s Trávničkem rozlišuje vnitrotextové přístupy, které se podle ní soustředí na estetično bez vztahu k „psychologičnu a sociologičnu“ (kterému se věnují vněttextové přístupy) a jako příklad uvádí i Pražský strukturalismus. Opravdu autorka souhlasí s tímto členěním i v případě Jana Mukařovského?

Druhá kapitola je podle mého názoru kvalitnější a vychází především z představení koncepce Jana Mukařovského. I zde je však řada velice sporných tvrzení. Níže uvedu jen několik příkladů. Na s. 33 autorka tvrdí: „Mukařovský charakterizuje funkci jako přizpůsobení věci účelu, kterému má sloužit“. Toto tvrzení Mukařovský uvádí na začátku studie *Člověk ve světě funkcí* především proto, aby ho o dvě stránky později zproblematizoval. Na s. 34 autorka tvrdí: „Mukařovský uvádí, že v každé lidské činnosti je nezbytně obsažena trojí funkce: teoretická, praktická a estetická.“ Opravdu jsou všechny typy funkce v každé činnosti obsaženy nezbytně? A opravdu se jedná o trojici funkcí? Na stejné straně (34): „Ve funkci estetické Mukařovský vidí průvodce funkce praktické, která představuje funkci nejzákladnější – propojuje jednající subjekt (tedy člověka) s věcmi.“ Opravdu je estetická funkce především průvodcem funkce praktické?

I závěrečná kapitola vykazuje řadu sporných tvrzení. Pointou práce je pravděpodobně následující výrok (s. 50): „Určitý typ čtenáře upřednostňuje knihu v její materiální podobě se všemi vjemy, které tato kniha nabízí. Jiný typ čtenáře naopak pokládá e-knihu za zcela dostačující, ba naopak nabízející benefity v podobě „čistého“ textu bez dalších, pro něj rušivých, prvků.“ Na předchozí straně autorka tvrdí, že pro e-knihy jsou charakteristické mimo jiné hypertextové odkazy. Opravdu se tedy jedná o čistý text?

Nejzajímavější tezí práce je teze o možné konstituci dvou různých estetických objektů. Jednoho na základě kvalit hmotné knihy a druhého na základě literárního díla. Vztah obou objektů se ale autorce, podle mého názoru, nepodařilo přesvědčivě objasnit. Na s. 46 tvrdí:

„Při četbě literárního díla v knižní formě dochází k obohacení estetického prožitku. Text zůstává a konstituce samostatného literárního díla jako estetického objektu rovněž, ale horizont estetického zážitku je rozšířen.“ Pokud je rozšířen horizont estetického prožitku, jak může zůstat estetický objekt, konstituující se v procesu toho prožitku nezměněn? V čem tedy spočívá zmíněné rozšíření horizontu?

Přes výše uvedené výhrady práce vykazuje zaujetí tématem i ochotu prostudovat základní literaturu (bohužel ne vždy s rozpoznatelným úspěchem). Domnívám se, že by autorka měla dostat možnost práci obhájit. Práci **doporučuji** k obhajobě a pokud se autorka kreativně vyrovná s výše uvedenými připomínkami a s případnými připomínkami školitele, doporučuji ji hodnotit jako **dobrou**.

Sofie 31. 8. 2013

Martin Kaplický